

**РИМСКИ ЛИМЕС
И ГРАДОВИ
НА ТЛУ СРБИЈЕ**

*Roman Limes and
cities in the territory
of Serbia*

РИМСКИ ЛИМЕС И ГРАДОВИ НА ТЛУ СРБИЈЕ | *Roman Limes and cities in
the territory of Serbia*

ISBN 978-86-7025-793-1 (CAFM)
ISBN 978-86-6439-042-2 (A1)

**РИМСКИ ЛИМЕС
И ГРАДОВИ
НА ТЛУ СРБИЈЕ**

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД

Галерија Српске академије наука и уметности /
Gallery of the Serbian Academy Sciences and Arts

РИМСКИ ЛИМЕС И ГРАДОВИ НА ТЛУ СРБИЈЕ
ROMAN LIMES AND CITIES ON THE TERRITORY OF SERBIA

Издавач / Published by

Српска академија наука и уметности / Serbian Academy of Sciences and Arts
Археолошки институт - Београд / Archaeological institute - Belgrade

Главни уредник/Editors-in-chief

Душан Оташевић / Dušan Otašević

Уредници / Editors

Миомир Кораћ / Miomir Korać
Стефан Поп-Лазич / Stefan Pop-Lazić

Рецензенти / Reviewers

Гојко Суботић / Gojko Subotić
Милоје Р. Васић / Miloje R. Vasić

РИМСКИ ЛИМЕС И ГРАДОВИ
НА ТЛУ СРБИЈЕ

ROMAN LIMES AND CITIES ON
THE TERRITORY OF SERBIA

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

АРХЕОЛОШКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД САНУ

САДРЖАЈ

8 | Предговор

РИМСКА НАЛАЗИШТА У СРПСКОМ ПОДУНАВЉУ И ЗАЛЕЂУ

- 14 | Стефан Поп-Лазић, Љубомир Јевтовић, Вујадин Вујадиновић, *Римски лимес и провинције на територији данашње Србије*
- 20 | Стефан Поп-Лазић, Вујадин Вујадиновић, Илија Данковић, *Војна опрема*
- 28 | Стефан Поп-Лазић, *Синигунум*
- 36 | Снежана Голубовић, Немања Мрђић, Миомир Кораћ, *Виминацијум*
- 44 | Иван Богдановић, Драгана Роговић, Соња Вуковић-Богдановић, *Виминацијумски амфиитеатар*
- 50 | Мирјана Војвода, Саша Реџић, *Циркулација римског новца у српском делу лимеса (I–V век)*
- 56 | Оливера Илић, *Пољопривреда у средњем подунављу током римског периода*
- 64 | Ангелина Раичковић Савић, Љубомир Јевтовић, Ана Богдановић, *Керамички материјал*
- 72 | Илија Данковић, Бебина Миловановић, Милица Марјановић, *Од девојчице до matronae: животињи ток жена на лимесу*
- 82 | Снежана Николић, Милица Марјановић, *Римске уљане лампе – профана и сакрална намена*
- 88 | Снежана Голубовић, *Медицински инструменти*
- 94 | Снежана Голубовић, *Сахрањивање у римском периоду*
- 100 | Илија Микић, *Антрополошки типови са Виминацијума и покушај реконструкције њихових лица*
- 106 | Соња Вуковић-Богдановић, *Људи и животиње на торњомезијском лимесу: археозоолошка сведочанства*
- 112 | Надежда Гавриловић Витас, *Римска религија и култови на дунавском Лимесу у Србији*
- 126 | Ивана Поповић, *Порфирне скулптуре из српског дела регије лимеса, као сведочанство о њеном најновијем значају у доба касне антике*
- 160 | Гордана Јеремић, *Рано хришћанство на лимесу*
- 166 | Стефан Поп-Лазић, *Феликс Ромулијана (Гамзирад)*
- 172 | Надежда Гавриловић Витас, *Касноантичка Медијана*
- 182 | Гордана Јеремић, *Naissus – римски и рановизантијски град*

CONTENTS

9 | Foreword

ROMAN SITES IN SERBIAN DANUBE REGION AND ITS HINTERLAND

- 15 | Stefan Pop-Lazić, Ljubomir Jevtović, Vujadin Vujadinović, *Roman Limes and provinces at the territory of modern Serbia*
- 21 | Stefan Pop-Lazić, Vujadin Vujadinović, Ilija Danković, *Military equipment*
- 29 | Stefan Pop-Lazić, *Singidunum*
- 37 | Snežana Golubović, Nemanja Mrđić, Miomir Korać, *Viminacium*
- 45 | Ivan Bogdanović, Dragana Rogić, Sonja Vuković-Bogdanović, *The amphitheatre of Viminacium*
- 51 | Mirjana Vojvoda, Saša Redžić, *Circulation of Roman coins in the Serbian part of the limes (1st–5th century)*
- 57 | Olivera Ilić, *Agriculture in the middle and lower Danube region during the roman period*
- 65 | Angelina Raičković Savić, Ljubomir Jevtović, Ana Bogdanović, *Ceramic material*
- 73 | Ilija Danković, Bebina Milovanović, Milica Marjanović, *From a girl to a matrona: the life course of the women on the limes*
- 83 | Snežana Nikolić, Milica Marjanović, *Roman oil lamps – profane and sacral use*
- 89 | Snežana Golubović, *Medical instruments*
- 95 | Snežana Golubović, *Burials of the Roman period*
- 101 | Ilija Mikić, *Anthropological types of Viminacium and the attempt to reconstruct faces*
- 107 | Sonja Vuković-Bogdanović, *Humans and animals on the Upper Moesian limes: Archaeozoological testimonie*
- 113 | Nadežda M. Gavrilović Vitas, *Roman Religion and Cults on the Danube Limes in Serbia*
- 127 | Ivana Popović, *Porphyry sculptures from the Serbian part of limes region as testimony of its strategic-popaganda significance in the Late Roman period*
- 161 | Gordana Jeremić, *Early christianity on the limes*
- 167 | Stefan Pop-Lazić, *Felix Romuliana (Gamzigrad)*
- 173 | Nadežda Gavrilović Vitas, *Late Roman Mediana*
- 183 | Gordana Jeremić, *Naissus – a Roman and Early Byzantine city*

- 188 | Извори
- 189 | Скраћенице
- 191 | Литература

KATALOG

- 210 | Скраћенице за називе институција које чувају предмете
- 212 | Стефан Поп-Лазих, Вујадин Вујадиновић, Илија Данковић, *Наоружање и војна опрема*
- 233 | Иван Богдановић, Драгана Роговић, Соња Вуковић-Богдановић, *Виминацијумски амфиитеатар*
- 239 | Мирјана Војвода, Саша Реџић, *Циркулација новца у српском делу лимеса*
- 282 | Ангелина Раичковић-Савић, Љубомир Јевтовић, Ана Богдановић, *Керамички материјал*
- 306 | Илија Данковић, Бебина Миловановић, Милица Марјановић, *Од девојчице до матронае: животињи њок жена на лимесу*
- 329 | Снежана Николић, Милица Марјановић, *Римске уљане лампе – њрофана и сакрална намена*
- 353 | Снежана Голубовић, *Медицински инструменти*
- 365 | Илија Микић, *Антрополошки типови са Виминацијума и њокушај реконструкције њихових лица*
- 367 | Соња Вуковић-Богдановић, *Људи и животиње на њорњомезијском лимесу: археозолошка сведочанства*
- 372 | Надежда Гавриловић-Витас, Стефан Поп-Лазих, *Римска религија и култови на дунавском Лимесу у Србији*
- 378 | Ивана Поповић, *Порфирне скулптуре из српској дела реије лимеса, као сведочанство о њеном сирајешко-њројаандном значају у доба касне антике*
- 382 | Ивана Поповић, Стефан Поп-Лазих, *Феликс Ромулијана (Гамзињрад)*
- 385 | Надежда Гавриловић-Витас, Ивана Поповић, *Касноантичка Медијана и Ниш*

188		Sources
189		Abbreviations
191		Literature

CATALOGUE

211		Abbreviations for names of Institutions that keep the artefacts
212		Stefan Pop-Lazić, Vujadin Vujadinović, Ilija Danković, <i>Military equipment</i>
233		Ivan Bogdanović, Dragana Rogić, Sonja Vuković-Bogdanović, <i>The amphitheatre of Viminacium</i>
239		Mirjana Vojvoda, Saša Redžić, <i>Circulation of Roman coins in the Serbian part of the limes (1st–5th century)</i>
282		Angelina Raičković-Savić, Ljubomir Jevtović, Ana Bogdanović, <i>Ceramic material</i>
306		Ilija Danković, Bebina Milovanović, Milica Marjanović, <i>From a girl to a matrona: the life course of the women on the limes</i>
329		Snežana Nikolić, Milica Marjanović, <i>Roman oil lamps – profane and sacral use</i>
353		Snežana Golubović, <i>Medical instruments</i>
365		Ilija Mikić, <i>Anthropological types of Viminacium and the attempt to reconstruct faces</i>
367		Sonja Vuković-Bogdanović, <i>People and animals on the Upper Moesian limes: Archaeozoological testimonies</i>
372		Nadežda M. Gavrilović-Vitas, Stefan Pop-Lazić, <i>Roman Religion and Cults on the Danube Limes in Serbia</i>
378		Ivana Popović, <i>Porphyry sculptures from the Serbian part of limes region as testimony of its strategic-propaganda significance in the Late Roman period</i>
382		Ivana Popović, Stefan Pop-Lazić, <i>Felix Romuliana (Gamzigrad)</i>
385		Nadežda Gavrilović-Vitas, Ivana Popović, <i>Late Roman Mediana and Niš</i>

ОД ДЕВОЈЧИЦЕ ДО *MATRONAE*: ЖИВОТНИ ТОК ЖЕНА НА ЛИМЕСУ

Илија ДАНКОВИЋ, Бебина МИЛОВАНОВИЋ, Милица МАРЈАНОВИЋ

Животни пут од девојчице до *matronae* подељен је у неколико јасно одвојених стадијума, о којима сведоче како писани и ликовни извори тако и археолошки остаци. Првих осам дана након рођења, девојчица није постајала пуноправна чланица заједнице, што је последица високе стопе смртности новорођенчади. Пријем у породицу дешавао се тек на свечаности називаној *dies lustricus*, када је било уприличено ритуално купање, као и давање имена детету. Исти обичај је за децу мушког пола практикован девет дана након рођења. Иако су Римљани били свесни подвојености деце на полове, њихово најраније детињство, *infantia*, протицало је у заједничким активностима, а делили су и исту материјалну културу, одећу и физички изглед. Наиме, пожељан је био хермафродитски идеал лепоте, што значи да ни на који начин није била наглашена припадност једном од два пола. Антички писци нас обавештавају да су деца била обучена у идентичне *togae praetexte* и носила дуге косе.¹

Предмети материјалне културе карактеристични за детињство су, због поменуте велике смртности у најранијим периодима живота, најчешће имали апотропејски карактер. У њих спадају *bullae*, лунуласти и фалусоидни привесци, шкољке, звона, перфорирани зуби дивљих животиња, пробушени новац, перле (често са мотивом „урокљивог ока”), а у ретким случајевима звечке и комади сумпора.² Сви могу бити обједињени латинским термином *crepundia*, у чијем корену је реч *crepare* – звецкати, правити звук, што упућује на то да им је основна функција била растеривање злих сила звуком који су производили.³ Неки предмети имају и конкретне улоге, па би тако зуби дивљих животиња требало да олакшају избијање зуба код деце.⁴

Антички аутори сматрају да су на дан именовања дечади даровани златном булом, коју су, као симбол слободнорођеног грађанина, носили до иницијације у свет одраслих, док је код девојчица исту улогу имао привезак у облику полумесеца – *lunula*.⁵ Археолошким

1 Courtney 2013, 538; Sebesta 2001, 46–48.

2 Milovanović 2016; Barber, Bowsher 2000, 325.

3 Martin-Kilcher 2000, 67.

4 Dasen 2010, 25.

5 Olson 2008, 15–20; Sebesta 2001, 46–48, Dasen 2009, 208.

FROM A GIRL TO A *MATRONA*: THE LIFE COURSE OF THE WOMEN ON THE LIMES

Ilija DANKOVIĆ, Bebina MILOVANOVIĆ, Milica MARJANOVIĆ

The life path from a girl to a *matrona* is divided into several clearly defined stages, as is visible from archaeological remains, historical written sources and visual culture. In the first eight days after birth, a girl would not yet become a full member of the community as a consequence of the high infant mortality rate. The initiation into a family would happen at a ceremony known as *dies lustricus*, when a ritual bath is prepared and the child would be given a name. This custom was also practiced for baby boys, on the ninth day of their life. Although aware of two different sexes, the Romans would have the children's earliest childhood, *infantia*, spent in shared activities, material culture, clothes and physical appearance, regardless of their gender. The hermaphrodite ideal of beauty was desired, which meant that being either a male or a female was not emphasised in any way. Ancient writers have taught us that children used to be dressed up in identical *togae praetexte* and had long hair.¹

Due to the aforementioned high mortality rate, the material culture characteristic for childhood in most cases was apotropaic in its nature. It includes *bullae*, crescent and phallic shaped pendants, shells, bells, perforated wild animals' teeth, pierced coins, beads (often with the 'evil eye' motif) and occasionally rattles and pieces of sulphur.² These can all be referred to by a Latin term *crepundia*, which originates from the root word *crepare* – to rattle, to make a sound, which further indicates that their primary function was to chase off evil spirits by the sound they produce.³ Some objects had more concrete roles and thus the wild animals' teeth should ease the growth of children's teeth.⁴

Ancient authors believed that boys were given a golden bulla on the naming-day, as a symbol of a free-born citizen, worn until their initiation into adulthood, while girls would receive a crescent shaped pendant – *lunula*, for the same purpose.⁵ However, archaeological research

---

1 Courtney 2013, 538; Sebesta 2001, 46–48.

2 Milovanović 2016; Barber, Bowsher 2000, 325.

3 Martin-Kilcher 2000, 67.

4 Dasen 2010, 25.

5 Olson 2008, 15–20; Sebesta 2001, 46–48, Dasen 2009, 208.

истраживањима је ова теорија оповргнута, будући да се буле јављају у гробовима деце оба пола и различитог узраста.⁶

Заштитну улогу имале су и капсуле од сребрног и бронзаног лима – *tubuli*, у којима се неретко налазе свици, такође од златног и сребрног лима – *lamellae*, са урезаним магијским текстовима и симболима.⁷ На основу аналогија широм Царства, познато је да су ови текстови понекад имали општу апотропејску улогу, а да су у неким случајевима прављени посебно ради заштите од одређеног злог бића или излечења од неке болести.⁸

Након почетне фазе живота, чија би горња граница оквирно могла бити око седме године, улазило се у најзначајнији период друштвеног развоја. Материјална култура заузимала је важно место у успостављању и јачању друштвених улога које девојчице очекују у животу.⁹ Бројни антички аутори препоручују да се интересовања детета обликују и усмеравају игром и играчкама. У својој дискусији о правилном одгоју, Квинтилијан каже да у почетку, учењу кроз игру треба дати предност у односу на строго образовање, које би могло да створи отпор детета уколико му се приступи прерано.¹⁰ Међу многим играчкама се издвајају лутке – *puppe*, које су биле израђене од различитих материјала (слоновача, кост, платно итд.), а које увек карактерише наглашеност полних атрибута. Заузимале су значајно место у процесу припреме девојчица за физиолошке промене које их очекују у пубертету, као и за будуће улоге супруге и мајке.¹¹

Упркос правној забрани поседовања приватне својине, претпоставља се да су жене у свом власништву имале ковчежић у коме су држале личну имовину и који је био препознатљив део визуелног идентитета удате жене. Сматра се да су се девојчице у узрасту између 7 и 12 година симболично припремале за пријем у свет одраслих тако што им је повераван први ковчежић, како би научиле важност личног власништва и одговорности. У њему су чувале поломљене фибуле и накит, шарене облутке, перле и сличне ситнице.¹² Материјално сведочанство о овом обичају може се претпоставити у гробу девојчице старе између 7 и 14 година, откривеном на северној некрополи Виминацијума. Поред осталих гробних прилога, у пределу између костију грудног коша и леве руке налазиле су се четири геме, без трагова прстења или другог накита у који су могле бити уметнуте, као и 15 перли од различитих материјала и различите форме. Иако се не може сигурно тврдити, поменути предмети одговарају опису оних који су имали улогу у социјализацији и образовању деце женског пола.

Почетак пубертета представљао је преломни тренутак у животу девојчица, када су ступале у такозвани период невиности. Припаднице ове старосне категорије називане су *virgo*. У римском праву, доња старосна граница ове групе је 12. година живота, иако се сматра да прва менструација у антици није наступала пре 14. године, на шта упозоравају и римски медицинари,¹³ те не препоручују сексуалне односе пре овог догађаја.¹⁴

6 Stojić 2015.

7 Korać, Ricl 2017.

8 Kotansky 1994.

9 Baxter 2005, 39.

10 Quint. *Instit. Orat. I* 1.20.

11 D'Ambra 2007, 62; Dasen 2010, 25.

12 Wileman 2005, 85; Brørdholt 2012, 5.

13 Sor. *Gyn. I*.20.

14 Alberici, Harlow 2007, 196.

contradict this theory, as *bullae* can be found in graves of individuals of both sexes and various ages.⁶

Capsules made of silver and bronze sheets (*tubuli*) also had a protective role, often with gold and silver scrolls inside – *lamellae*, with engraved magical symbols and texts.⁷ Based on analogies throughout the Empire, it is known that these writings had a generally apotropaic function and that, in some cases, they were used as protection from an evil entity or to cure a specific disease.⁸

After the initial life stage, which lasted until the age of seven, the most important stage of the social development would start. Material culture had an important place in establishing and strengthening the social roles awaiting girls in their adult life.⁹ Numerous ancient authors suggest that a child's interests are to be shaped and directed through play and with toys. In his discussion on proper upbringing, Quintilian states that studying through play should be given advantage in the beginning, as a more strict education could create resistance if practised too soon.¹⁰ Among many other toys, dolls (*puppae*) were very prominent. These could be made of various material (ivory, bone, cloth, etc) and were always characterised by emphasized sexual attributes. Their role was significant, as they participated in the preparation of girls for the physiological changes that awaited them in puberty, and later on, when they become wives and mothers.¹¹

Despite legal prohibition of having private property, it is assumed that women had in their possession a case or a casket to keep their personal belongings in. These were a part of the visual identity of a married woman. It is considered that girls between 7 and 12 years of age were used to symbolically be prepared for the initiation into the world of adults by being given their first private casket. This meant to teach them the value of personal belongings and responsibility. They kept broken fibulae and jewellery in them, along with colourful pebbles, beads and similar trinkets.¹² Material traces of this custom are evident in a grave of a girl aged between 7 and 14, discovered in the northern necropolis of Viminacium. Apart from other grave goods, between her rib cage and left arm, four *intaglios* were found, without any traces of rings or other pieces of jewellery they could have been embedded in. There were also 15 differently shaped beads made of various materials. Although it cannot be asserted with certainty, the mentioned items match those that played a role in socialisation and education of little girls.

The start of puberty was a pivotal point in the life of girls, as they would enter the so-called age of innocence. They were referred to as *virgo*. In Roman law, the lower age limit of this group was 12 years, although the first menstrual cycle would not occur until the age of 14, as suggested by Roman doctors¹³ who do not recommend sexual relations before this event.¹⁴

---

6 Stojić 2015.

7 Korać, Ricl 2017.

8 Kotansky 1994.

9 Baxter 2005, 39.

10 Quint. Instit. Orat. I 1.20.

11 D'Ambra 2007, 62; Dasen 2010, 25.

12 Wileman 2005, 85; Brødholt 2012, 5.

13 Sor. Gyn. I.20.

14 Alberici, Harlow 2007, 196.

Сматрало се да девојке овог узраста представљају осетљиву групу становништва, али и да су потенцијално опасне за поредак заједнице, у овом конкретном случају због губитка контроле над сексуалним поривима, којима је једино прикладно место био брак. Из тог разлога су највећи део времена проводиле унутар домаћинства, а римски лекари препоручују начин исхране и активности за сузбијање сексуалне жеље.¹⁵

Смрт девојке стасале за удају, која није ступила у брак, у римском друштву је сматрана изузетно трагичним догађајем. Свака заједница, у циљу свог настављања, прижељкује брак који подразумева и стварање потомства, док је смрт очекивана и оправдана само у старости. Најбоље сведочанство о том ставу изражено је цитатом из Јувеналовог дела *Сатирице*:¹⁶

*Природа захтева да уздахнемо,
Када сусретнемо неизбежну њоворку девојке
којој није било суђено да се уда...*¹⁷

У археолошком регистру, емоције родитеља поводом губитка ћерке која није ступила у брак показују често богати гробни прилози, при чему су изабрани специфични предмети, што је у античком периоду био случај на целом Средоземљу.¹⁸ У веома романизованим областима, претежно у западним провинцијама Царства, издвојена је група гробова девојака и младих жена са изузетно великим бројем комада накита од скупочених материјала, као и са још неким специфичним деловима гробног инвентара.¹⁹

На виминацијумским некрополама је откривено неколико гробова који се, на основу инвентара, могу сврстати у ову категорију. Првенствено их одликује неуобичајено раскошан накит од злата, ређе од сребра, са уметнутим драгим камењем или стаклом.

Друга важна карактеристика ових гробова је присуство различитих амулета и предмета апотропејског карактера. Интересантан је медаљон од злата, са уметнутом камењом од плавог камена, на којој је представљена Медуза. Апотропејска моћ овог митолошког бића штитила је особу на чијем је накиту представљена. Медуза је посебно штитила жене, пошто је њен окамењујући поглед деловао само на мушкарце.²⁰

Конечно, треба нагласити предмете од гагата, који су у Виминацијуму нађени у више од половине гробова девојака преминулих пре удаје. То је интересантно јер поједини антички аутори, међу којима и Плиније Старији, истичу лековита својства овог материјала за репродуктивне органе жене.²¹

Уколико живот девојке није био трагично окончан, наредни очекивани догађај у њеном животу био је веридба. Овај чин није подразумевао јасно одређени протокол или обред, па је, у неким случајевима, договор између просца и породице испрошене девојке гарантован одређеном сумом новца, а у другим даривањем вереничког прстена. У неким писаним изворима се наводи да је до краја I века, веренички прстен (*anulus pronubus*) израђиван од гвожђа и да је

15 Alberici, Harlow 2007, 196–197.

16 Iuv. Sat XV, 138–141.

17 Слободан превод са енглеског језика И. Данковића.

18 Dasen 2010, 25.

19 Oliver 2000, Martin-Kilcher 2000.

20 Milovanović, Anđelković Grašar 2017, 173.

21 Plin, N.H. XXXVI.XXXIV.

The girls in this age group were considered a particularly sensitive social group, and also a potentially dangerous one for social order, in this particular case due to a potential loss of control over their sexual urges, whose appropriate place was exclusively in marriage. For this reason, they would spend most of their time inside the household, and Roman doctors recommended the diet and activities to suppress the sexual desire.¹⁵

A death of a girl mature enough for marriage was a particularly tragic event. Every community, in order to continue its existence, desires a marriage that produces an offspring, while death was expected and justified only in old age. The best proof of this attitude was expressed by the following quote from *The Satires* of Juvenal:¹⁶

*We sigh at Nature's command,
when earth closes over a baby too young for the funeral pyre,
or the death of a virgin confronts us, not her wedding day...*

In archaeological records, emotions of parents caused by a loss of a daughter not yet married are often shown by luxurious grave goods, which mostly consist of specifically chosen items, as was the case in the entire Mediterranean.¹⁷ In Romanized areas, mostly in western provinces of the Empire, a group of girls and young women's graves stands out, with numerous pieces of jewellery made of luxurious materials, among other parts of grave inventory.¹⁸

There are several graves found in Viminacium that can fall into this category, based on their inventory. These were primarily distinguished by gold (rarely silver) jewellery with embedded gemstones or glass.

The second important characteristic is the presence of various amulets and items with apotropaic function. A particularly interesting one is a golden medallion, with a cameo made of blue stone, with the representation of Medusa. The apotropaic power of this mythological creature should protect the wearer, especially women as her look affected only men.¹⁹

Lastly, we should specifically mention the artefacts made of jet, found in more than a half graves of unmarried girls, found in Viminacium. This is interesting as some ancient authors, Pliny the Elder among others, emphasise the healing properties of this material in curing illnesses of female reproductive organs.²⁰

If a girl's life has not ended tragically, the next expected event in her life was engagement. This act did not have a clearly defined protocol or custom, and so, in some cases, an agreement between the suitor and the girl's family would be guaranteed by a certain amount of money, and in others, by an engagement ring. In several written sources, it is found that the engagement ring (*annulus pronubus*) used to be made of iron until the end of the I century. It was without any decorations, and only later some examples made of precious metals, decorated with gemstones

---

15 Alberici, Harlow 2007, 196–197.

16 Iuv. Sat XV, 138–141; English translation by Rolfe Humphries.

17 Dasen 2010: 25.

18 Oliver 2000, Martin-Kilcher 2000.

19 Milovanović, Anđelković Grašar 2017, 173.

20 Plin, N.H. XXXVI.XXXIV.

био без украса, а да су касније почели да се употребљавају примерци од племенитих метала, углавном украшавани драгим камењем или гравирањем.²² Чест мотив на вереничком прстењу из римског периода био је руковање десном руком, *dextrarum iunctio*, који су неретко пратили натписи *concordia* или *omonoia*. Према писаним изворима, саставни део брачне церемоније, чиме се симболично завршавао овај обред, управо је било руковање супружника десном руком. У складу с тим, овај мотив био је погодан за вереничко прстење, будући да је симболизовао тренутак када су мушкарац и жена постајали супружници.²³

Девојке су, у највећем броју случајева, у брак ступале у касним „тинејџерским” и раним двадесетим годинама живота.²⁴ Чин венчања имао је јавни карактер и добијао је форму процесије која се кретала од невестиног дома до куће њеног изабраника. Током ове церемоније, називане *deductio in domum mariti*, ношена је јасно прописана свадбена одора, а такође су коришћени специфични ритуални предмети. Тако су неизоставни елемент венчања била огледала,²⁵ као и украсни прибор за предење вуне, који се састојао од преслице и вретена.²⁶ Ови предмети су остајали у власништву *matronae*, симболично представљајући брачну заједницу.

У очима римског друштва, главна улога жена била је брига о породици и домаћинству, а од сваке матроне се очекивало да буде отелотворење женске врлине. Порука о испуњавању предвиђених дужности могла је бити манифестована и у материјалној култури, нпр. прстењем и укосницама са минијатурним кључевима.

Мада према римском закону женама није било дозвољено бављење политиком и заузимање јавних функција, потребно је нагласити да су многе од њих учествовале у различитим областима производње и трговине, и да су имале важну улогу у економији Царства.²⁷ Ипак, највећи број жена је највероватније обављао послове везане за домаћинство. Предење вуне, као и ткање, сматрано је женским послом и од жена се очекивало да опскрбе породицу одећом.²⁸ Ткање је вероватно било препуштено млађим укућанкама или робињама, пошто је захтевало већи напор. То је, заправо, био и једини физички захтеван рад који су жене обављале, у складу са мировним уговором склопљеним након отмице Сабињанки.²⁹ Власнице домаћинства су највероватније ткале украсне порубе и појасеве, уз помоћ ткачких плочица.

У римском периоду, од матроне се очекивао одређени образац понашања, које се одликовало смерношћу, љубазношћу, поштовањем и посвећеношћу породици. Сматрало се да њихов физички изглед треба да одражава друштвени статус и богатство породице, али и да одговара идеалу женске врлине. Требало је да у сваком тренутку буду отмене и елегантне, али уједно и скромне.³⁰ Поједини антички писци сматрају женски накит претераним луксузом и расипништвом, и о њему говоре у негативном контексту.³¹ Упркос томе, велики број ликовних приказа и налаза накита у гробовима жена из римског периода сведочи о његовој популарности и широкој употреби.

22 Hersch 2010, 41.

23 Hersch 2010, 49, 190; Kuzmanović-Novović 2017, 124.

24 Hopkins 1965; Allason-Jones 2005, 22–23.

25 Mihajlović 2011, 188.

26 D'Ambra 2007, 75.

27 Becker 2016, 927.

28 Allason-Jones 2005, 104.

29 Larsson Lovén 1998, 87.

30 Batten 2010, 148, 154.

31 Plin. *N.H.* 33.95; *Iuv. Sat.* 6.501–03; *Col. Rus. XII Praef.* 9.

or intaglios, were introduced.²¹ The motif that was regularly depicted in engagement rings was a right hand handshake, *dextrarum iunctio*, often with inscriptions *concordia* or *omonoia*. According to the written sources, a part of the wedding ceremony, which symbolically ended the ritual, as a matter of fact was a handshake between the spouses. For this reason, the motif was appropriate for engagement rings, as it symbolised the moment when a man and a woman became spouses.²²

In most cases, girls entered the married life in their late teens or early 20s.²³ The wedding was public and it had a form of a procession from the bride's home to the house of her future husband. During the ceremony, known as *deductio in domum mariti*, a strictly defined wedding gown was worn, and specific ritualistic items were used. The obligatory element of the wedding were mirrors²⁴, and decorative items used for wool spinning consisting of a distaff and a spindle.²⁵ These items would remain the property of *matronae*, symbolically representing marriage.

In the eyes of the Roman society, the main role of women was taking care of the family and the household, and every *matrona* was expected to be an ideal of woman's virtue. The message about fulfilling the expected obligations was manifested in the material culture as well, for example by rings or hairpins with the miniature keys.

Although according to the Roman law, women were not allowed to participate in political life, or to have a public role, it is necessary to emphasise that many of them used to participate in various fields of production or trade, and had an important role in the economy of the Empire.²⁶ Still, the majority of women mostly did household work. Spinning wool and weaving were considered women's jobs, and they were expected to supply the family with clothes.²⁷ Weaving was probably done by younger family members or slaves, as it required harder labour. This was, in fact, the only physically demanding task women would perform, in accordance with the peace treaty signed after the Rape of the Sabinian Women.²⁸ Household owners probably weaved decorative bands and belts, with the help of weaving tablets.

In Roman times, certain behaviour was expected of women, which was characterised by modesty, politeness, respect and commitment to the family. It was considered that their physical appearance should reflect their social status and the family's wealth, but also to correspond with the ideal of woman's beauty. They were supposed to be elegant and classy, but also modest at all times.²⁹ Certain ancient authors state that jewellery is a luxury and a waste, and speak about it negatively.³⁰ Despite this, a large number of drawings and jewellery finds speak of its popularity and wide use by women in the Roman times.

---

21 Hersch 2010, 41.

22 Hersch 2010, 49, 190; Kuzmanović-Novović 2017, 124.

23 Hopkins 1965; Allason-Jones 2005, 22–23.

24 Mihajlović 2011, 188.

25 D'Ambra 2007, 75.

26 Becker 2016, 927.

27 Allason-Jones 2005, 104.

28 Larsson Lovén 1998, 87.

29 Batten 2010, 148, 154.

30 Plin. N.H. 33.95; Iuv. Sat. 6.501–03; Col. Rus. XII Praef. 9.

Козметички и тоалетни прибор, заједно са накитом, дуго је сматран атрибутот жена, па је у иконографији још у античком периоду често симболично коришћен ради истицања припадности женском полу и наглашавања женствености.³² Иако ове предмете нису користиле само жене, антички писци их често означавају збирним називом *mundus muliebris*, што се односи на „прибор који су жене користиле за улепшавање”.³³ Њихов репертоар чине козметичке и тоалетне бочице и посуде од стакла, пиксиде од кости или бронзе, камене палете за мешање пигмената и козметичких препарата, чешљеви, укоснице, козметичке спатуле, огледала итд.

Назив *ornatus/ornamenta* односио се на накит и драго камење, тј. на све предмете који су служили за украшавање.³⁴ Осим естетске, имали су и утилитарну и апотропејско-симболичку вредност. Луксузни комади представљали су статусни симбол, али су били и део акумулираног богатства које се преносило са генерације на генерацију.

Будући да племенити метали, из финансијских разлога, нису били доступни свим слојевима становништва, популаран је био накит од бронзе јер је њеним полирањем добијан сјај сличан злату. Као пандан накиту од злата и сребра, израђивани су примерци од приступачнијих материјала. Ту се убрајају наушнице, наруквице, огрилице и прстење које, уместо гема и камеја, имају једноставно урезане орнаменте.

---

32 Berg 2002, 15.

33 Berg 2002, 17.

34 Berg 2002, 18.

Cosmetics and toiletries, together with jewellery, were long considered a woman's attribute, and they were used symbolically in iconography to emphasise the female sex and femininity.³¹ Although these items were not exclusively used by women, ancient authors often call them by term *mundus muliebris*, which referred to the 'items used by women for beautification'.³² These consist of cosmetic bottles, and glass containers, pyxis made of bone or bronze, stone palettes used for mixing pigments and cosmetics, combs, hairpins, spatulas, mirrors etc.

The term *ornatus/ornamenta* referred to jewellery and gemstones, i.e. everything that was used for decoration.³³ Other than aesthetic, these items had a pragmatic and apotropaic value as well. The luxury items represented the status symbol, but were also a part of cumulative wealth that was passed on from generation to generation.

Since the precious metals were not available to everyone due to financial reasons, it was popular to wear jewellery made of bronze, which, once polished, resembled the glow similar to that of gold. Items made of cheaper materials were used as a substitute for jewellery made of gold and silver, these include earrings, bracelets, necklaces and rings which, instead of intaglios and cameos were decorated by simple engraved ornaments.

---

31 Berg 2002, 15.

32 Berg 2002, 17.

33 Berg 2002, 18.

ОД ДЕВОЈЧИЦЕ ДО MATRONAE: ЖИВОТНИ ТОК ЖЕНА НА ЛИМЕСУ

Илија ДАНКОВИЋ, Бебина МИЛОВАНОВИЋ,
Милица МАРЈАНОВИЋ

FROM A GIRL TO A MATRONA: THE LIFE COURSE OF THE WOMEN ON THE LIMES

Илија DANKOVIĆ, Bebina MILOVANOVIĆ, Milica MARJANOVIĆ

1. Огрлица од разноврсних привезака – *crepundia*

Виминацијум, Више гробаља, Г-2250

Стакло, бронза, кост

Дужина: од 0,9 до 5,3 cm

Документациони центар Виминацијум, С- 12524–12525, 12528–12536, 125376

II век

Дечја огрлица – амулет (*crepundia*). Чини је више предмета од различитих материјала: шест лоптастих и ребрастих перли од стакла и камена, плочаста коштана перла, две бронзане алке тракастог пресека, коштани привезак, перфорирани морски пуж, перфорирани животињски зуб, бронзана була са тракастом петљом и зракасто назубљеном ивицом, 20 љуштура шкољки. Библиографија: Milovanović 2016, 107–116, sl. 4, 9.

1. Necklace made of various pendants – *crepundia*

Viminacium, Više grobalja, G-2250

Glass, bronze, bone

Length: 0.09–5.3 cm

Documentation Center Viminacium

II century

A child's necklace – amulet (*crepundia*). It consists of several items made of different materials: six round and ribbed glass and stone beads, a flat bone bead, two bronze ribbon-like rings, a bone pendant, perforated winkle, perforated animal tooth, bronze bulla with a ribbon loop and radially notched edge, 20 shells.

Bibliography: Milovanovic 2016, 107–116, fig. 4.9.

2. Огрлица од разноврсних привезака – *crepundia*

Виминацијум, Више гробаља, Г-2267

Стакло, бронза, кост

Дужина: од 1,1 до 6 cm

Документациони центар Виминацијум, С-12583–12586, 12588

II–III век

Дечја огрлица – амулет (*crepundia*). Чини је више предмета од различитих материјала: 24 љуштуре шкољки, перфорирани морски пуж, две ребрасте перле од жућкастог и тамноплавог стакла, ливени бронзани предмет у облику алке елипсоидног пресека са четири квржице (грануле или бобице) на спољном делу, перфорирани бронзани новац (II–III век).

Библиографија: Milovanović 2016, 107–116, slika 10.

2. A necklace made of various pendants – *crepundia*

Viminacium, Više grobalja, G-2267

Glass, bronze, bone

Length: 1.1–6 cm

Documentation Center Viminacium, C-12583–12586, 12588

II–III century

A child's necklace – amulet (*crepundia*). It consists of several items made of different materials: 24 shells, perforated winkle, two ribbed beads made of yellow and dark blue glass, moulded bronze item shaped like an elliptical ring with four bulbs (granules or berries) on the outer part, perforated bronze coins (II–III century).

Bibliography: Milovanovic 2016, 107–116, fig. 10.

3. Апликација

Виминацијум, Више гробаља, Г-2267

Рог, резање, урезивање

Димензије: 6,7 × 5,6 cm

Документациони центар Виминацијум, С-12587

II–III век

Фрагментована кружна апликација израђена од базе јелењег рога са приказом фалуса на средини и уметнутим бронзаним клиновима са обе стране приказа. На оштећеном ободу су три кружне перфорације.

Библиографија: Milovanović 2016, 115–116, slika 11.

3. Casket ornament

Viminacium, Više grobalja, G-2267

Antler, cutting, engraving

Dimensions: 6.7 × 5.6 cm

Documentation Center Viminacium, C-12587

II–III century

Fragmented round casket ornament made of a deer antler base with a phallic representation in the middle and embedded bronze pistons on the both sides of it. There are three circular perforations on the rim.

Bibliography: Milovanovic 2016, 115–116, fig. 11.

4. Привезак-фалус

Виминацијум, Пећине, Г-5719

Сребро, искуцавање

Дужина: 1,9 cm

Документациони центар Виминацијум, С-13688

III–IV век

Сребрни привезак у облику фалуса, са тракастом петљом за качење.

Необјављено.

4. Phallic pendant

Viminacium, Viminacium, Pećine, G-5719

Silver, casting

Length: 1.9 cm

Documentation Center Viminacium, C-13688

III century

A silver phallic pendant with a ribbon loop.

Not published.

5. Привезак-*bullā*

Виминацијум, Рит, Г-130

Злато, искуцавање

Димензије: 1,8 × 1,4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-2459

III век

Bulla – привезак од златног лима, који се састоји од два спојена калотаста дела и тракасте петље за качење.

Необјављено.

5. Pendant (*bullā*)

Viminacium, Rit, G-130

Gold, hammering

Dimensions: 1.8 × 1.4 cm

Documentation Center Viminacium, C-2459

Bulla pendant made of gold foil, consists of two linked calotte-shaped parts and a ribbon loop.

Not published.

6. Привезак-*lunula*

Виминацијум, Пећине, Г-5719

Сребро, искуцавање

Дужина: 1,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-13688

III–IV век

Привезак у облику лунуле, израђен од сребрног лима. Састоји се од полумесечастог дела и тракасте петље за качење.

Необјављено.

6. Pendant (*lunula*)

Viminacium, Pećine, G-5719

Silver, hammering

Length: 1.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-13688

III–IV century

A lunular pendant made of silver foil. It consists of a crescent shaped part and a ribbon loop.

Not published.

7. Тубулус-капсула

Виминацијум, Пиривој, Г-304

Сребро, искуцавање

Дужина: 4,1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-882

II–III век

Привезак-амулет од сребрног лима, цилиндричног облика, са две тракасте петље за качење и два кружна дела за затварање са обе стране.

Необјављено.

7. Tubular container

Viminacium, Pirivoj, G-304

Silver, hammering

Length: 4.1 cm

Documentation Center Viminacium, C-882

II–III century

A cylindrical pendant amulet, made of silver foil, with two ribbon loops and two circular parts for closing on both ends.

Not published.

8. Ламела са магијским текстом – *lamella*

Виминацијум, Рит, Г-51

Злато, искуцавање

Димензије: 4,5 × 2,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-1672

III век

Златна фолија правоугаоног облика, са урезаним магијским текстом на старогрчком језику. Фолија је пронађена у цилиндричном привеску-тубулусу од бронзаног лима, увијена у свитак.

Библиографија: Korać, Ricl 2017, 164–170.

8. Tablet with magical inscription – *lamella*

Viminacium, Rit, G-51

Gold, hammering

Dimensions: 4.5 × 2.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-1672

III century

A rectangular golden foil with a magical inscription in old Greek. The foil was found folded into a scroll inside of a bronze tubular container.

Bibliography: Korać, Ricl 2017, 164–170.

9. Ламеле са магијским текстом – *lamellae*

Виминацијум, Пећине, Г-5754

Бронза, сребро, злато, искуцавање

Димензије: 3 × 3,7 cm

Документациони центар Виминацијум, С-13732

Око 350. године н. е.

Сребрна и златна фолија правоугаоног облика, са низом магијских симбола непознатог значења (χαρκτηρες). Пронађене су у бронзаном тубулусу петоугаоног пресека, једна преко друге, увијене у свитак.

Библиографија: Korać, Ricl 2017, 170–174.

9. Tablets with magical inscriptions – *lamellae*

Viminacium, Pećine, G-5754

Bronze, silver, gold, hammering

Dimensions: 3 × 3.7 cm

Documentation Center Viminacium, C-1672

Around 350 AD

A silver and gold rectangular foils with unknown magical symbols (χαρκτηρες). They were found folded in a scroll, one over another, inside a bronze tubulus of a pentagonal cross-section.

Bibliography: Korać, Ricl 2017, 170–174.

10. Гема од ћилибара

Виминацијум, Рит, Г-3

Ћилибар, урезивање

Димензије: 1,2 × 1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-407

II–III век

Ћилибарска гема елипсоидног облика, са представом птице (петла?).

Библиографија: Danković, Petaković 2014, 62; Sl. 3.

10. Intaglio

Viminacium, Rit, G-3

Amber, engraving

Dimensions: 1.2 × 1 cm

Documentation Center Viminacium, C-407

II–III century

An elliptically shaped amber intaglio with the representation of a bird (rooster?)

Bibliography: Danković, Petaković 2014, 62; fig. 3.

11. Гема од карнеола

Виминацијум, Рит, Г-3

Драги камен (карнеол?), урезивање

Димензије: 1,5 × 1,1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-408

II–III век

Гема елипсоидног облика са представом две наспрамно постављене људске фигуре у стојећем ставу. Камен је црвене боје, могуће карнеол.

Библиографија: Danković, Petaković 2014, 62; Sl. 3.

11. Intaglio

Viminacium, Rit, G-3

Gemstone (carnelian), engraving

Dimensions: 1.5 × 1.1 cm

Documentation Center Viminacium, C-408

II–III century

An elliptically shaped intaglio with the representation of two standing human figures facing each other. The stone is red, possibly carnelian.

Bibliography: Danković, Petaković 2014, 62; fig. 3

12. Гема од ахата

Виминацијум, Рит, Г-3

Ахат, урезивање

Димензије: 1,2 × 1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-409

II–III век

Гема елипсоидног облика са представом Викторије са венцем у руци. Израђена је од црно-белог ахата.

Библиографија: Danković, Petaković 2014, 62; Sl. 3.

12. Intaglio

Viminacium, Rit, G-3

Agate, engraving

Dimensions: 1.2 × 1 cm

Documentation Center Viminacium, C-409

II–III century

An elliptically shaped intaglio with the representation of Victoria with a wreath in her hand. It is made of black and white agate.

Bibliography: Danković, Petaković 2014, 62; fig. 3

13. Гема од ахата

Виминацијум, Рит, Г-3

Ахат, урезивање

Димензије: 1,4 × 1,1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-410

II–III век

Гема елипсоидног облика са представом хипокампа и крилатог коњаника. Израђена је од црно-белог ахата.

Библиографија: Danković, Petaković 2014, 62; Sl. 3.

13. Intaglio

Viminacium, Rit, G-3

Agate, engraving

Dimensions: 1.4 × 1.1 cm

Documentation Center Viminacium, C-409

II–III century

An elliptically shaped intaglio with the representation of a hippocampus and a winged horseman. It is made of black and white agate.

Bibliography: Danković, Petaković 2014, 62; fig. 3.

14. Перле

Виминацијум, Рит, Г-3
Стакло, ћилибар, камен

Пречник: 0,4 до 2,0 cm

Документациони центар Виминацијум, С-411

II–III век

Група од 19 перли (14 од стакла, 3 од ћилибара и по једна од камена и гагата). Перле су разнобојне (плаве, зелене и браон) и различите по облику (лоптасте, хексагоналне, јајасте). Необјављено.

14. Beads

Viminacium, Rit, G-3

Glass, amber, jet, stone

Diameter: 0.4–2 cm

Documentation Center Viminacium, C-411

II–III century

A total of 19 beads, 14 made of glass, 3 made of amber and 2 made of jet and stone, respectively. The beads are colourful (blue, green and brown) and vary in shape (round, hexagonal, elliptic). Not published.

15. Игла-укосница

Виминацијум, Над Клепечком, Г1–20

Бронза, ливење

Дужина: 14,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-127

II – прва половина III века

Бронзана игла-укосница са главом у облику шаке која између палца и кажипрста држи лоптасти предмет (Венерина шака). Глава игле је профилисаним жлебом одвојена од вретенастог тела.

Необјављено.

15. Hairpin

Viminacium, Nad Klepečkom, G1–20

Bronze, casting

Length: 14.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-127

II– the first half of the III century

A bronze hairpin with a head in form of a hand holding a round item between the thumb and the pointing finger (Venus' hand). The head of the hairpin is separated from the spindle-shaped body by a groove.

Not published.

16. Игла-укосница

Виминацијум, Више гробаља, Г-83

Кост, токарски струт

Дужина: 16,3 cm

Народни музеј, Пожаревац, С-839

Крај I века

Коштана игла-укосница са главом у облику женске бисте са урезаним детаљима лица и фризури (царице из династије Флавијеваца). Глава је од тела одвојена профилисаним жлебовима. Библиографија: Zotović-Jordović 1990, T.XX, 10.

16. Hairpin

Viminacium, Više grobalja, G-83

Bone, lathe

Length: 16.3 cm

National Museum Požarevac, C-839

The end of the I century

A bone hairpin, with a head shaped as a woman's bust with carved face details and haircut (of the empress from the Flavian dynasty). The head of the pin is separated from the body by grooves.

Bibliography: Zotović-Jordović 1990, T.XX, 10.

17. Игла-укосница

Виминацијум, Амфитеатар, кв. Ф/9

Кост, токарски струг

Дужина: 10,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-6607

II–III век

Коштана игла-укосница са главом у облику стилизоване пиније, коју је од вретенастог тела деле четири профилисана прстена.

Необјављено.

17. Hairpin

Viminacium, Amphitheatre, F/9

Bone, lathe

Length: 10.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-6607

II–III century

A bone hairpin, with a head shaped as a stylised pinecone, separated from the body with four grooved rings.

Not published.

18. Прстен-кључ

Виминацијум, Рит, сонда 10

Бронза, ливење/проламање

Пречник: 1,9 cm

Документациони центар Виминацијум, С-338

III век

Бронзани прстен-кључ са затвореном кариком тракастог пресека. На карици је плочаста, хоризонтално постављена глава са меандром.

Библиографија: Миловановић, Мрђић 2016, 245–247, слика 1.

18. Key ring

Viminacium, Rit, trench 10

Bronze, casting/piercing

Diameter: 1.9 cm

Documentation Center Viminacium, C-338

III century

A bronze key ring with closed ribbon link. A plate-like, horizontally placed head with a meander is on the link.

Bibliography: Миловановић, Мрђић 2016, 245–247, fig. 1.

19. Игла-укосница

Виминацијум, Код Кораба, Г1-23

Бронза, ливење

Дужина: 14,3 cm

Документациони центар Виминацијум, С-76

II – прва половина III века

Бронзана игла-укосница са телом кружног пресека и главом у виду минијатурног прстена-кључа. Перо кључа је са три зупца, а тело кључа је украшено урезима.

Необјављено.

19. Hairpin

Viminacium, Kod Koraba, G1-23

Bronze, casting

Length: 14.3 cm

Documentation Center Viminacium, C-76

II – the first half of the III century

A bronze hairpin with a circular body and a head shaped like a miniature key ring. The key head is decorated with three cogs and the body with notches.

Not published.

20. Палета

Виминацијум, Над Клепечком, сонда 49, укоп 3

Камен, клесање

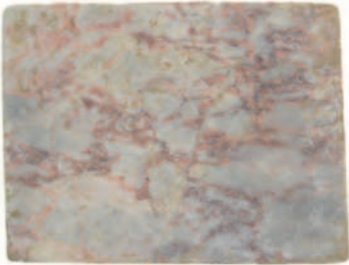
Димензије: 10,9 × 6,4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-773

Правоугаона палета од сивкастог камена.

II-III век

Необјављено.

20. Palette

Viminacium, Nad Klepečkom, trench 49, pit 3

Stone, masonry

Dimensions: 10.9 × 6.4 cm

Documentation Center Viminacium, C-773

II-III century.

Rectangular palette made of grey stone.

Not published.

21. Палета

Виминацијум, Код Кораба, Г1-132

Мермер, клесање

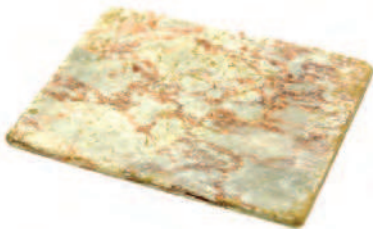
Димензије: 9,2 × 7 cm

Документациони центар Виминацијум, С-483

II – прва половина III века

Правоугаона палета од ружичастобелог мермера. Удубљење са траговима употребе се налази у средишњем делу рецепијента.

Необјављено.

21. Palette

Viminacium, Kod Koraba, G1-132

Marble, masonry

Dimensions: 9.2 × 7 cm

Documentation Center Viminacium, C-483

II- the first half of the III century

Rectangular palette made of white rose marble. Indentation with traces of use can be seen in the middle.

Not published.

22. Спатула

Виминацијум, Више гробаља, сонда 268, укоп 2

Кост, токарски струг

Дужина: 14,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-13008

II-III век

Коштана козметичка спатула са малим кружним реципијентом. Тело је вретенасто, кружног пресека, украшено са три паралелна урезана жлеба.

Необјављено.

22. Spatula

Viminacium, Više grobalja, trench 268, pit 2

Bone, lathe

Length: 14.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-13008

II-III century

A cosmetic bone spatula with a small circular recipient. The body is spindle shaped, round and decorated with three parallel notches.

Not published.

23. Спатула

Виминацијум, Амфитеатар, кв. И/7

Кост, токарски струг

Дужина: 19 cm

Документациони центар Виминацијум, С-3946

II-III век

Коштана козметичка спатула са плитким реципијентом у облику заобљеног правоугаоника, који има дубљи „V“ жлеб по средини. Тело спатуле је овалног пресека, спојено са реципијентом и сужава се ка врху.

Необјављено.

23. Spatula

Viminacium, Amphitheatre, I/7

Bone, lathe

Length: 19 cm

Documentation Center Viminacium, C-3946

II-III century

A cosmetic bone spatula with a shallow recipient of a curved rectangular shape, with a deeper 'V' cut in the middle. The body of the spatula is oval, and connected with the recipient and narrows to the top.

Not published.

24. Пиксида

Виминацијум, Више гробаља Г1-1828

Кост, токарски струг, урезивање

Висина: 7,3 cm, обим поклопца: 4,9 cm, обим дна: 4,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-12821

II век

Коштана пиксида цилиндричног облика, са дводелним поклопцем и равним дном. Поклопац је вишеструко профилисан, а са унутрашње стране је обложен кружним бронзаним лимом. Реципијент и поклопац су украшени паралелним жлебовима, док је дно на средини украшено урезаним „окцем“.

Необјављено.

24. Pyxis

Viminacium, Više grobalja, G1-1828

Bone, lathe, engraving

Height: 7.3 cm, the lid diameter: 4.9 cm, the bottom diameter: 4.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-12821

II century

A cylindrical bone pyxis, with a two-part lid and flat bottom. The lid is multiple-grooved and covered with a round bronze plate on the inner side. The recipient and the lid are decorated with parallel notches and the bottom had an engraved 'eyelet' in the middle.

Not published.

25. Стаклена посуда

Виминацијум, Више гробаља Г1-1828

Стакло, слободно дубање

Пречник обода: 5,3 cm, пречник дна 4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-12820

II век

Посуда косо разгнута и прстенасто задебљаног обода, сферичног реципијента и благо увученог дна. Израђена је од зеленкастог стакла.

Необјављено.

25. Glass vessel

Viminacium, Više grobalja, G1-1828

Glass, hand-blown

Diameter of the edge: 5.3 cm, diameter of the bottom: 4 cm

Documentation Center Viminacium, C-12820

II century

A vessel with an expanding and thickened rim, spherical recipient and slightly concave bottom. It is made of green glass.

Not published.

26. Стаклена посуда

Виминацијум, Пећине, Г-5937

Стакло, дување у калуп

Висина: 10,4 cm, пречник обода: 1,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-14243

III век

Стаклени балсамаријум благо прстенасто задебљаног обода, дугог цилиндричног врата и заобљеног дна; реципијент је призматичан, рашчлањен елипсоидним удубљењима. Израђен је од безбојног стакла.

Необјављено.

26. Glass vessel

Viminacium, Pećine, G-5937

Glass, mold-blown

Height: 10.4 cm, the rim diameter: 1.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-14243

III century

A glass *balsarium* with a slightly thickened rim, long cylindrical neck and rounded bottom, the recipient is prismatic and divided by elliptic indentations. It is made of transparent glass.

Not published.

27. Преслица

Виминацијум, Више гробаља, Г1-398

Кост, токарски струг

Дужина: 16,8 cm

Народни музеј, Пожаревац, С-3404

Друга половина II века

Ручна преслица са прстенастим завршетком. Тело преслице је тордирано, а врх профилисан и украшен урезивањем.

Библиографија: Korać, Golubović 2009, 139.

27. Distaff

Viminacium, Više grobalja, G1-398

Bone, lathe

Length: 16.8 cm

National Museum Požarevac, C-3404

The second half of the II century

Hand distaff with ring ending. The body of the distaff is torded and the tip profiled and decorated by carving.

Bibliography: Korać, Golubović 2009, 139.

28. Преслица

Виминацијум, Над Клепечком, Г1-20

Стакло, слободно дување

Дужина: 17,1 cm

Документациони центар Виминацијум, С-129

II век

Ручна преслица са оштећеним прстенастим завршетком. Тело преслице је тордирано, а врх је моделован у виду сфере са „бодљицама“. Рађена је од стакла тамноплаве боје.

Необјављено.

28. Distaff

Viminacium, Nad Klepečkom, G1-20

Glass, hand-blown

Length: 17.1 cm

Documentation Center Viminacium, C-129

II century

Hand distaff with damaged ring ending. The body is torded and the tip modelled like a sphere with 'thorns'. It is made of dark blue glass.

Not published.

29. Вретено

Виминацијум, Пећине, Г1-1181

Кост, камен, токарски струг, резање

Дужина: 11,2 cm, пречник пршљенка: 2,2 cm

Документациони центар Виминацијум, С-14190

II век

Вретено са телом израђеним од кости и калотастим пршљенком од камена. Необјављено.

29. Spindle

Viminacium, Pećine, G1-1181

Bone, stone, lathe, cutting

Length: 11.2 cm, the spindle whorl diameter: 2.2 cm

Documentation Center Viminacium, C-14190

II century

A spindle with the body made of bone and calotte-shaped stone spindle whorl.

Not published.

30. Пршљенак

Виминацијум, Више гробаља, сонда 267, укоп 1

Кост, токарски струг

Пречник: 2,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-13001

II-III век

Калотаста пршљенакод кости са урезаним кружницама око центрично бушеног отвора. Необјављено.

30. Spindle whorl

Viminacium, Više Grobalja, trench 267, pit 1

Bone, lathe

Diameter: 2.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-13001

II - III century

A calotte-shaped bone spindle whorl with engraved circles around the centric pierced opening.

Not published.

31. Пршљенак
 Виминацијум, Пећине, Г-5937
 Стакло, ливење
 Пречник: 2,15 cm
 Документациони центар Виминацијум, С-14242
 II–III век
 Прстенасти пршљенак од зеленкастог стакла.
 Необјављено.

31. Spindle whorl
 Viminacium, Pećine, G-5937
 Glass, casting
 Diameter: 2.15 cm
 Documentation Center Viminacium, C-14242
 II – III century
 Ring spindle whorl made of green glass.
 Not published.

32. Ткачке плочице
 Виминацијум, Амфитеатар, кв. Д/9
 Кост, резање
 Висина: 4,2 cm
 Документациони центар Виминацијум, С-7336
 II–III век
 Две ткачке плочице троугаоног облика, са по три перфорације.
 Необјављено.

32. Weaving tablets
 Viminacium, Amphitheatre, D/9
 Bone, cutting
 Height: 4.2 cm
 Documentation Center Viminacium, C-7336
 II – III century
 Two triangular weaving tables, with three perforations on each of them.
 Not Published.

33. Огледало
 Виминацијум, Више гробаља, Г1–607
 Бронза, сребро, злато, ливење, полирање, искуцавање на матрици
 Пречник: 12,2 cm
 Народни музеј, Пожаревац, С-4953
 Друга половина II века
 Кружно бронзано огледало које је посребрено и полирано. На полеђини је аплициран позлаћени бронзани лим на коме је искуцавањем изведена представа *Venerae Victrix*.
 Библиографија: Спасић-Ђурић 2001, 165–166, Сл. 4.

33. Mirror

Viminacium, Više grobalja, G1-607

Bronze, silver, gold, casting, polishing, matrix hammering

Diameter: 12.2 cm

National Museum Požarevac, C-4953

The second half of II century

Round bronze silver and polished mirror. On its back a golden bronze metal sheet is applied, with the representation of *Venerae Victrix* made by hammering.

Bibliography: Спасић-Ђурић 2001, 165-166, Fig. 4.

34. Огледало

Виминацијум, Над Клепечком, сонда 45, објекат 16

Бронза, ливење

Пречник огледала: 7,55 cm, дужина дршке: 6,85 cm

Документациони центар Виминацијум, C-486 и C-504

II век

Кружно бронзано огледало са перфорацијама дуж руба и концентричним кружницама на полеђини. Бронзана дршка огледала се у горњем делу завршава са три крака.

Необјављено.

34. Mirror

Viminacium, Nad Klepečkom, trench 45, building 16

Bronze, casting

Mirror diameter: 7.55 cm, handle length: 6.85 cm

Documentation Center Viminacium, C-486, C-504

II century

Round bronze mirror with perforations along the edge and with concentrated circles on the back. The bronze handle ends with three rays in the upper part.

Not published.

35. Прстен

Виминацијум, Рит, Г1-64

Гвожђе, камен, ливење, урезивање

Пречник: 2,35 cm

Документациони центар Виминацијум, C-2414

II век

Прстен са тракастом алком од гвожђа, која се шири према плочастој глави елипсастиг облика у коју је уметнута елипсаста гема од драгог камена смеђе боје. На гема је урезана представа Меркура.

Необјављено.

35. Ring

Viminacium, Rit, G1-64

Iron, stone, casting, engraving

Diameter: 2.35 cm

Documentation Center Viminacium, C-2414

II century

An iron ring with ribbon link, which widens towards the elliptic plate head where an elliptic intaglio made of brown gemstone is embedded. There is an engraved representation of Mercury on the intaglio.

Not published.

36. Прстен

Виминацијум, Рит, Г-163

Злато, камен, ливење, урезивање

Пречник: 1,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-440

II век

Прстен са кружном алком, украшеном хоризонталним урезима и главом у облику елиптичне касете, у коју је уметнута гема од драгог камена црвене боје. На геми је урезана шематизована представа *dextrarum iunctio*.

Необјављено.

36. Ring

Viminacium, Pirivoj, G-163

Gold, stone, casting, engraving

Diameter: 1.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-440

II century

A ring with a round link, decorated with horizontal notches and a head in the shape of an elliptic cassette with a red gemstone intaglio embedded. A schematic representation of *dextrarum iunctio* is engraved.

Not published.

37. Огрлица

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Злато, стакло, ливење

Дужина: 37,7 cm

Документациони центар Виминацијум, С-349

III век

Огрлица формирана од омчастиг ланца, перли од стакла и привеска. Перле су тамноплаве и тамноцрвене боје, са привеском од златне жице у облику срца на коме је мања хексагонална перла од зеленог стакла.

Библиографија: Raičković, Milovanović 2010, 97, Fig. 44.

37. Necklace

Viminacium, Pirivoj, G-134

Gold, glass, casting

Length: 37.7 cm

Documentation Center Viminacium, C-349

III century

A necklace made of looped chain, glass beads and a pendant. The beads are dark blue and red with a heart-shaped pendant made of gold wire and a smaller hexagonal green glass bead on it.

Bibliography: Raičković, Milovanović 2010, 97, Fig. 44.

38. Огрлица

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Гагат, кост, ћилибар, резање

Дужина перли: 0,3–2,6 cm

Документациони центар Виминацијум, С-350

III век

Огрлица од 323 перле различитог облика (цевасте, плочасте, лоптасте). Најбројније су перле од гагата (285 комада) и кости (36 комада). На огрлици се налазе и по једна перла од стакла и ћилибара.

Необјављено.

38. Necklace

Viminacium, Pirivoj, G-134

Jet, bone, amber, cutting

Length of beads: 0.3–2.6 cm

Documentation Center Viminacium, C-350

III century

A necklace made of variously shaped 323 beads (cylindrical, discoid and round). The most numerous ones are the ones made out of jet (285) and bone (36). There are also one glass and one amber bead on the necklace.

Not published.

39. Привезак-медаљон

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Злато и драги камен (опал), ливење, жлебљење, проламање и урезивање.

Дужина: 2,2 cm, ширина: 1,5 cm

Документациони центар Виминацијум, C-352

III век

Медаљон се састоји од камеје уметнуте у овалну касету од златног лима са хоризонталним оквиром, орнаментисаним палметатама, изведеним жлебљењем и проламањем. На камеји од плаво-белог полудрагог камена (опал), у високом рељефу представљена је глава Медузе. Коса је приказана урезаним линијама. На врху медаљона налази се већа жлебљена алка за качење. Библиографија: Milovanović, Anđelković Grašar 2017, 174, Fig. 15.

39. Pendant-medallion

Viminacium, Pirivoj, G-134

Gold and a precious stone (opal), casting, fluting, piercing and engraving

Length: 2.2 cm, width: 1.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-352

III century

The medallion consists of a cameo embedded in the oval cassette made of gold metal sheet with a horizontal frame, decorated with palmettes made by fluting and piercing. There is a Medusa head on the cameo made of blue and white gemstone (opal) in high relief. The hair is represented by engraved lines. A bigger ribbed link for buckling is on the top of the medallion.

Bibliography: Milovanović, Anđelković Grašar 2017, 174, Fig. 15.

40. Алка

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Злато, ливење, урезивање

Пречник: 1 cm

Документациони центар Виминацијум, C-353

III век

Мања зракаста алка од злата, украшена урезима.

Необјављено.

40. Loop

Viminacium, Pirivoj, G-134

Gold, casting, engraving

Documentation Center Viminacium, C-353

III century

A smaller radial loop made of gold and decorated with notches.

Not published.

41. Привесак-медаљон

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Сребро, бронза, ливење, урезивање

Дужина: 2,8 cm, ширина: 2,4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-354

III век

Кружни сребрни медаљон са тракастом жлебљеном алком. Оквир је украшен попречним урезима и у њему је уметнут новац од бронзе. Новац је нечитак.

Необјављено.

41. Pendant-medallion

Viminacium, Pirivoj, G-134

Silver, bronze, casting, engraving

Length: 2.8 cm, width: 2.4 cm

Documentation Center Viminacium, C-354

III century

A round silver medallion with ribbon crocheted link. The frame is decorated with transversal notches, with an embedded bronze coin inside. The coin is not legible.

Not published.

42. Привесак

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Сребро, камен, ливење, урезивање

Дужина: 1,4 cm, ширина: 0,9 cm

Документациони центар Виминацијум, С-358

III век

Фрагментован сребрни привесак овалног облика, са љубичастим каменом. Део петље недостаје.

Необјављено.

42. Pendant

Viminacium, Pirivoj, G-134

Silver, stone, casting, engraving

Length: 1.4 cm, width: 0.9 cm

Documentation Center Viminacium, C-358

III century

A fragmented silver oval shaped pendant with a purple stone. A part of the loop is missing.

Not published.

43. Наушница

Виминацијум, Пиривој, Г-134

Злато, ливење

Дужина: 1,6 cm

Документациони центар Виминацијум, С-359

III век

Наушница са кукицом од златне жице, савијене у облику латиничног слова S. На доњем крају жице фиксирана је пуноливена кружна глава од злата.

Необјављено.

43. Earring

Viminacium, Pirivoj, G-134

Gold, casting

Length: 1.6 cm

Documentation Center Viminacium, C-359

III century

An earring with a hook made of gold wire, folded in the shape of the letter 'S'. On the bottom end of the wire, a spherical head made of gold is attached.

Not published.

44. Наруквица

Виминацијум, Пиривој, Г-205

Гагат, урезивање, полирање

Дужина перли: 2,3–3,5 cm

Документациони центар Виминацијум, С-738

III век

Дванаест полкружних и једна кришкаста перла (мелонен типа) од гагата са по две перфорације по средине. Перле су чиниле наруквицу сегментног типа.

Необјављено.

44. Armlet

Viminacium, Pirivoj, G-205

Jet, carving, polishing

Length of beads: 2.3–3.5 cm

Documentation Center Viminacium, C-738

III century

A total of 12 jet beads and one melon glass bead with two transverse holes in the middle of each of them. The beads made a segmented armlet.

Not published.

45. Огрлица

Виминацијум, Пиривој, Г-205

Гагат, урезивање

Дужина: 0,2–3,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-739

III век

Огрлица од 97 зупчастих перли, две цевасте и једне кружне перле од гагата. Перле цевастог облика се налазе уз механизам за копчање, који није сачуван.

Необјављено.

45. Necklace

Viminacium, Pirivoj, G-205

Jet, engraving

Length: 0.2–3.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-739

III century

A necklace made of 97 different chevroned beads, two cylindrical and one spherical jet bead. The buckling mechanism has not been saved.

Not published.

46. Огрлица

Виминацијум, Пиривој, Г-205

Злато, ливење

Дужина: 0,3–0,4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-740

III век

Огрлица од 21 шупљоливане лоптасте перле са центрчно бушеном перфорацијом.

Необјављено.

46. Necklace

Viminacium, Pirivoj, G-205

Gold, casting

Length: 0.3–0.4 cm

Documentation Center Viminacium, C-740

III century

A necklace made of 21 hollow molten beads with centric pierced perforation.

Not published.

47. Пар наушница

Виминацијум, Пиривој, Г- 205

Злато, ливење

Пречник: 1,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-741

III век

Две златне наушнице типа каричице, са петљом на једном и кукицом на другом крају. Жица код петље је два пута намотан око карике.

Необјављено.

47. Earrings

Viminacium, Pirivoj, G-205

Gold, casting

Diameter: 1.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-741

III century

A pair of earrings with a looped buckle on one and a hook on the other end. The wire next to the buckle is coiled twice around the link.

Not published.

48. Наруквица

Виминацијум, Над Клепечком, сонда 58, објекат 36

Бронза, ливење

Пречник: 6,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-1263

II – прва половина III века

Бронзана наруквица од дебље жице кружног пресека, украшена гранулама.

Необјављено.

48. Bracelet

Viminacium, Nad Klepečkom, trench 58, building 26

Bronze, casting

Diameter: 6.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-1263

II – first half of the III century

A bronze bracelet made of round thicker wire decorated with granules.

Not published.

49. Наруквица

Виминацијум, Код Кораба, Г1– 3

Бронза, ливење, искуцавање

Пречник: 9,6 cm

Документациони центар Виминацијум, С-9

III век

Бронзана наруквица од дебље жице ромбоидног пресека, са стањеним и пребаченим крајевима који су спирално увијени, формирајући волуте на супротним крајевима. На наруквици је пет алки од бронзане жице кружног пресека, са превученим и вишеструко намотаним крајевима око карике. Само на једној алци је сачуван привесак од искуцаног лима листоликог (срцоликог) облика.

Необјављено.

49. Bracelet

Viminacium, Kod Koraba, G1– 3

Bronze, casting, hammering

Diameter: 9.6 cm

Documentation Center Viminacium, C-9

III century

A bronze bracelet made of rhombic shaped thicker wire with thinned and crossed ends spirally twisted, thus making volutes on the opposite ends. There are five links on the bracelet, made of round bronze wire with coated and ends coiled around the link multiple times. There is only one pendant saved on a link, made of hammered metal sheet in the shape of a leaf (heart).

Not published.

50. Наруквица

Виминацијум, Над Клепечком, Г1–98

Бронза, ливење, искуцавање

Пречник: 8,3 cm

Документациони центар Виминацијум, С-1399

III век

Наруквица од бронзане жице ромбоидног пресека, са стањеним и пребаченим крајевима који се на супротним странама завршавају навојима око тела наруквице.

Необјављено.

50. Bracelet

Viminacium, Nad Klepečkom, G1-98

Bronze, casting, hammering

Diameter: 8.3 cm

Documentation Center Viminacium, C-1399

III century

A bracelet made of rhombic shaped thicker wire with thinned and crossed ends, which end in coils wrapped around the bracelet body on opposite ends.

Not published.

51. Наруквица

Виминацијум, Пиривој, Г-248

Бронза, тордирање

Пречник: 5,8 cm

Документациони центар Виминацијум, С-722

III век

Бронзана наруквица затвореног типа, израђена од уплетене жице спојене алкама на крајевима.

Необјављено.

51. Bracelet

Viminacium, Pirivoj, G-248

Bronze, twisting

Diameter: 5.8 cm

Documentation Center Viminacium, C-722

III century

A closed bronze bracelet, made of entwined wire connected with links on the ends.

Not published.

52. Пар наушница

Виминацијум, Пиривој, Г-363

Сребро, ливење

Пречник: 1,4 cm

Документациони центар Виминацијум, С-994a

III век

Пар наушница од танке сребрне жице у облику карике са петљом и куком на крајевима.

Крај који формира петљу намотан је у густим навојима на рамену карике.

Необјављено.

52. Earrings

Viminacium, Pirivoj, G-363

Silver, casting

Diameter: 1.4 cm

Documentation Center Viminacium, C-994a

III century

A pair of earrings made of thin silver wire link-shaped with the loop and a hook on the ends. The end that forms the loop is thickly coiled on the shoulder of the link.

Not published.

53. Прстен

Виминацијум, Над Клепечком, Г1-98

Бронза, ливење, урезивање

Пречник: 1,9 cm

Документациони центар Виминацијум, С-1394

II – прва половина III века

Прстен са алком од танке бронзане жице која се шири према плочастој глави елипсастиг облика, на којој је урезана представа лава.

Необјављено.

53. Ring

Viminacium, Nad Klepečkom, G1-98

Bronze, casting, engraving

Diameter: 1.9 cm

Documentation Center Viminacium, C-1394

II- the first half of the III century

A ring with the link made of thin bronze wire widened towards its flat elliptic head with the lion representation engraved on it.

Not published.

54. Огрлица

Виминацијум, Над Клепечком, сонда 49

Бронза, ливење

Дужина: око 44 cm

Документациони центар Виминацијум, С-702

III век

Бронзани ланац стубастог типа од двоструко уплетене жице са петљом и кукицом за за-
копчавање.

Необјављено.

54. Necklace

Viminacium, Nad Klepečkom, trench 49

Bronze, casting

Length: around 44 cm

Documentation Center Viminacium, C-702

III century

A bronze pillar type chain made of double entwined wire with the buckle and a hook.

Not published.